

VEDESTÄ VAI HENGESTÄ? Mitä Saarnivaara opettaa kasteesta?

Luento STI:ssä 12.3.2008 klo 16–18

Matti Väisänen

JOHDANTO

Väittelin Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa 8.12.2008. Väitöskirjani nimenä on *Vedestä vai Hengestä? Uuras Saarnivaaran kasteteologia. Väitöskirjatutkimukseni tehtävänä* oli selvittää FT ja TT Uuras Saarnivaaran kasteteologia ja siinä tapahtuneet mahdolliset muutokset ja niihin johtaneet syyt.

Tutkimukseni tärkeimpinä lähteinä olivat viisi Saarnivaaran kasteesta kirjoittamaa kirjaa, hänen opetusmonisteensa LKK:ssa sekä hänen kastetta koskevat artikkelinsa. Saarnivaaran muuta kirjallista tuotantoa käytin lähteenä sikäli kuin sillä on relevanssia hänen kasteteologiansa kannalta.

1. SAARNIVAARAN KASTEKÄSITYKSEN TEOLOGISET LÄHTÖKOHDAT

1.1. Teologinen antropologia

Saarnivaaran kastekäsityksen teologisista lähtökohdista hänen *antropologiansa* on varsin omaperäinen. Hänen mukaansa alkutilassa ihminen eli Jumalan yhteydessä, mutta yhteys oli vain hengellistä. Henkisenä ja ruumiillisena olentona ihminen oli *neutraali*. Hänen henkinen ja fyysinen olemuksensa ei kuulunut Jumalan kuvaan. Ihminen oli Jumalan kuva vain sillä perusteella, että Pyhä Henki asui ihmisessä ja hallitsi häntä. Henki puolestaan käytti hallintansa välineenä Jumalan lakia, jota ihminen noudatti vapaasti. Psykofyysisenä ja hengellisenä olentona *ihminen oli luomisen tuloksena* kaksijakoinen. Hän eli ikään kuin kahdessa todellisuudessa. Hengellinen taso määritteli neutraaliin tasoon kuuluneiden asioiden hyvyyden tai pahuuden. – Ihmisessä on Jumalan kuva, mutta ihminen ei ole Jumalan kuva.

Toisin kuin Luther Saarnivaara katsoo myös, että Jumala puhui paratiisissa ihmisen sisimmälle ilman aineellisia arvonvälineitä. Tämä spiritualisoiva näkemys heijastuu Saarnivaaran käsitykseen pelastuksesta, joka on hänen mukaansa Jumalan kuvan palauttamista ja ilmenee ihmisen *kokemana turvallisuutena* (pelastuksen subjektiivinen kokemuksellisuus korostuu objektiivisuuden kustannuksella).

1.2. Käsitys pelastuksesta

Saarnivaaran poikkeuksellinen antropologia tulee näkyviin mm. hänen *kristologiassaan ja soteriologiassaan*. Ongelmalliseksi muodostuu Saarnivaaran käsitys Kristuksen kärsimyksestä ja kuolemasta: Koska ihmisen sielu ja ruumis eivät kuulu ihmiseen Jumalan kuvana oli Kristuksen kärsittävä nimenomaan hengessään ja sovitettava näin ihmisen henki, päättelee Saarnivaara. Tällöin inkarnaatiolle ja Kristuksen ihmisyydelle jää varsin vähän merkitystä ja samalla klassiset kristologiset ja kolminaisuusopilliset ongelmat nousevat esille.

Saarnivaara puhuu myös ihmisen *pelastuksen vastaanottamisen edellytyksistä* tavalla, joka on antanut aiheen arvostella hänen pelastuksen teologiaansa lain ja evankeliumin sekoittamisesta. Vaikka luonnollinen ihminen kaipaa onnea ja turvaa, hän etsii omaansa Jumalassakin. Tämä kaipuu

ei ole mikään ”Hengen työn liitekohta”, kuten Saarnivaara ajattelee, vaan itse perisyntien pesäke ihmisessä (*concupiscentia*).

Myös Saarnivaaran tulkinta ”Kristuksen laista” on omiaan vahvistamaan ajatusta siitä, että hänen pelastuskäsitystään vaivaa legalismi. Luther ei pidä Kristuksen lakia lain piiriin kuuluvana lakina lainkaan vaan lain vastakohtana: ”uskon lakina”, ”Hengen lakina” ja ”armon lakina” (Rm 3:27; Rm 8:2–4), Jumalan asettamana sääntönä siitä, miten ihminen pelastuu. Kristuksen laki ei ole lakia vaan lain täyttymys, ”laki ilman lakia” eli evankeliumi. Tunnustuskirjat käsittävät asian Lutherin tavoin. Sitä vastoin Saarnivaaralle Kristuksen laki on Kristuksen uudistama *lex naturaliksen* mukainen Mooseksen laki. Tästä syystä Saarnivaaran ja Lutherin pyhitysteologiat saavat varsin erilaiset korostukset.

Vanhurskauttaminen on keskeinen asia pelastuksen teologiassa. Luterilaisessa teologiassa se suorastaan jäsentää muut uskonkohdat. Saarnivaara jakaa vanhurskauttamisen luterilaisen teologian mukaisesti yleiseen eli koko ihmiskunnan hyväksi luettavaan objektiiviseen vanhurskauttamiseen ja uskon kautta tapahtuvaan henkilökohtaiseen vanhurskauttamiseen. Saarnivaaran antropologia tulee näkyviin kuitenkin myös hänen vanhurskauttamiskäsityksessään, sillä siinä subjektiivinen turvallisuuden kokemus korostuu objektiivisen lahjavanhurskauden ja -pyhyiden sijasta.

Käsityksessään *Pyhän Hengen saamisesta* Saarnivaara näkemys muuttuu hänen kasteteologiassaan tapahtuneiden muutosten myötä (tähän palataan tarkemmin myöhemmin). Muilta osin hänen käsityksensä Pyhästä Hengestä seuraa ekumeenisten uskontunnustusten ja Luterilaisten tunnustuskirjojen linjauksia. Saarnivaaran mukaan *Pyhällä Hengellä kastaminen on* Uudessa testamentissa synonyyminen ilmaus Pyhän Hengen saamisen kanssa. Jokainen kristitty on saanut Pyhän Hengen eli on kastettu Pyhällä Hengellä. Pyhällä Hengellä kastamisesta Saarnivaara ei kuitenkaan vedä sitä johtopäätöstä, että se viittaisi pyhän Hengen saamiseen kasteessa.

2. ARMONVÄLINEET JA NIIDEN KESKINÄINEN SUHDE KIRKOSSA

Kysymyksessä armonvälineiden keskinäisestä suhteesta Jumalan pelastustoiminnassa eri tunnustus- ja kirkkokuntien käsitykset eroavat toisistaan. Myös Suomen luterilaisen kansankirkon sisällä eri herätysliikkeiden painotukset poikkeavat melkoisesti toisistaan.

2.1. Avainten valta kirkossa

Saarnivaara nimittää Lutherin tavoin Kristuksen kirkolle ja uskovaisilleen antamaa tehtävää julistaa evankeliumia ja antaa syntejä anteeksi *avainten vallaksi* ja avainten viraksi. Sen välityksellä Jumalan valtakunnan ja armon ovi avataan katuvalle syntiselle antamalla hänelle synnit anteeksi. Katumattomalta tämä ”ovi” suljetaan kieltämällä häneltä anteeksianto. Opetuksessaan kirkolle annetusta avainten vallasta Saarnivaara korostaa seuraavaa kolmea asiaa:

Lutheriin vedoten Saarnivaara sanoo, että ”ainoastaan kristillisellä kirkolla on avaimet eikä kenelläkään muulla. Sananpalvelija käyttää avainten virkaa, kastaa, saarnaa, jakaa sakramenteja ja hoitaa muita tehtäviä, joilla hän palvelee seurakuntaa”. Saarnivaaran mukaan sanoja ”avaimet”, ”avainten valta” ja ”virka” käytetään laajassa merkityksessä vallasta hoitaa armonvälineitä yleensä mutta myös ahtaammassa merkityksessä vallasta julistaa yksityinen synninpäästö.

Saarnivaaran mukaan taivasten valtakunnan avaimet eivät ole taivaassa, vaan maan päällä uskovaisten käytettäviksi annettuina. Ihminen päästetään synneistä *maan päällä*, ja taivaallinen päästö seuraa sitä – tai oikeammin maan päällä julistettu päästö on samalla taivaallinen päästö.

Hän toteaa, että käytännössä luterilaisessa kirkossamme on päässyt laajalti vallitsevaksi käsitys, jonka mukaan syntien anteeksiantamus ja Pyhä Henki saadaan suoraan taivaasta rukouksen ja Pyhän Hengen välittömän valaisun kautta. Hänen mukaansa näin on käynyt erityisesti herännäisyyden parissa. Saarnivaara huomauttaa samalla, että esimerkiksi Thomas Wilcox kirjassaan *Kallis hunajan pisara* ei neuvo etsimään syntien anteeksiantamusta seurakunnassa julistetusta evankeliumin sanasta eikä sovituksen virasta. Sen sijaan neuvotaan: ”Odot sydämellisesti ikävöiden ja rukoillen Kristuksen ilmestymistä niin kuin kointähtä.”

Lutherin tavoin Saarnivaara taisteli sitä zwingliläisille ja ”hurmahengille” ominaista käsitystä vastaan, että ihminen muka pääsisi osalliseksi Jumalan armosta suoraan, ohi armonvälineiden ja avainten vallan. Lisäksi Saarnivaara katsoo, että oppi avainten vallasta ja anteeksiantamuksesta sekä vanhurskauttamisesta sen kautta on erottamattomassa yhteydessä seurakuntaa eli kirkkoa koskevan opin kanssa.

Saarnivaara sanoo, että me emme liity seurakuntaan niin kuin yhdistykseen liitytään, tultuamme sitä ennen uskoon yksinäisyydessä, seurakunnan ulkopuolella. Jumalan lapsi ei ole pelastuksensa asiassa omalla perustuksellaan, vaan ”äiti”, seurakunta, on hänet synnyttänyt, ja seurakunta myös suojelee ja hoitaa häntä.

Saarnivaara sanoo: ”Eivät ainoastaan katolilaiset tiedä, että syntien anteeksiantamus on löydettävissä ainoastaan kirkossa. Sellainen mieletön individualismi, joka ei tätä käsitä, on joka tapauksessa vieras uskonpuhdistukselle. Vain ’hurmahenget’ ja jossakin määrin zwingliläiset opettivat yksilön riippumattomuutta seurakunnasta ja armonvälineistä, pitäen niitä suhteellisen tarpeettomina pelastukseen.”

Saarnivaara korostaa voimakkaasti Lutheriin ja lestadiolaistraditioon liittyen kirkon (seurakunnan) ja sille annetun avainten vallan merkitystä ihmisten saattamiseksi pelastuksen yhteyteen ja heidän uskonsa vahvistamiseksi kristillisen seurakunnan jäsenyydessä. Tämän ohessa tulee kuitenkin muistaa edellisessä luvussa esille tullut Saarnivaaran ajatus siitä, että ihmisen omatunto ja luonnollinen jumalantunteminen muodostavat antropologisen edellytyksen Jumalan ilmoituksen vastaanottamiselle ja ihmisen pelastumiselle.

2.2. Jumalan sana – ilmoitussanaa armonvälinesanaa

Armonvälineiden keskinäistä suhdetta ajatellen Jumalan sanan asema korostuu Saarnivaaran armonvälineteologiassa. Saarnivaara jakaa Jumalan sanan *ilmoitussanaan ja armonvälinesanaan*, joista edellinen tarkoittaa Raamattua, jälkimmäinen suullista sanan julistusta. Ilmoitussana on stabiili ja voimaton, mutta julistettu raamatullinen armonvälinesana elävä ja voimallinen.

Saarnivaaran mukaan ilmoitussana eli Raamattu voi välittää ihmiselle lakia, niin että ihminen voi nähdä syntinsä, mutta se ei voi avata syntien anteeksiantamuksen evankeliumia. Ilmoitussana on itsessään kuollutta sanaa. Raamatussa olevat Jeesuksen ja apostolien saarnat eivät ole enää aktuaalisia eivätkä siksi voi välittää syntien anteeksiantamusta. Niiden voima liittyi siihen historialliseen tilanteeseen, jossa ne julistettiin. Syntien anteeksiantamus tapahtuu aina seurakunnassa elävien ihmisten suullisen evankeliumin julistuksen kautta. ”Usko tulee kuulemisesta” (Rm 10:17). Kirkko on ”suuhuone” (*Betfage*) eikä ”kynähuone”.

Saarnivaaran käsitys ilmoitussanasta ja armonvälisesanasta selittyy paitsi Lutherin eräiden lausuntojen myös hänen antropologiansa ja lestadiolaisen taustansa pohjalta. Myös eri teitä tulleella uusprotestantismilla lienee oma vaikutuksensa asiaan. Koska ainut Pyhän Hengen asuinsija tässä ajassa on uskova ihminen, uskova julistaja on välttämätön ”sovitin” Raamatun ja ihmisen välissä. Niin kuin Jumala puhui paratiisissa ihmisen sisimmälle ilman aineellisia armonvälineitä, niin uskovassa saarnaajassa oleva Pyhä Henki puhuu uskovan saarnaajan kautta ihmisen omalletunnonle Jumalan evankeliumia ilman aineellisia armonvälineitä, – ellei armonvälineeksi haluta sitten katsoa uskovaa ihmistä, jonka kautta Pyhä Henki puhuu. Tässä tulee jälleen näkyviin Saarnivaaran spiritualistinen taipumus.

2.3. Jumalan sanan ja sakramenttien välinen suhde

Saarnivaara viittaa siihen, kuinka Luther kirjassaan *Kirkon Baabelin vankeudesta* (1520) puhuu aluksi kolmesta sakramentista ja myöhemmin kahdesta. Myös Augsburgin tunnustus ja Augsburgin tunnustuksen puolustus puhuvat vielä synninpäästöstä sakramenttina.

Saarnivaaran armonvälineanalyysissä Jumalan sanan asema ja merkitys korostuu. Sama armo, jonka Jumala on kätkenyt sanan ja aineen muodostamaan sakramenttiin, saadaan myös pelkän sanan välityksellä ilman sakramenttia, joten sana voi korvata sakramentin.

Myös Lutherin mukaan sakramentissa sana on ainetta tärkeämpi. Lutherin vertailu on kuitenkin sakramentin sisäinen (sana + aine) eikä sakramentin (sana + aine) ja pääarmonvälineen (Jumalan sana) välinen. Jos sakramentti jaetaan osiinsa Saarnivaaran tekemällä tavalla, toisin sanoen verrataan erikseen sakramentin sanaa ja ainetta pääarmonvälineeseen eli Jumalan sanaan, sakramentti lakkaa olemasta sakramentti, se tuhoutuu. Samalla luodaan pohjaa mahdolliselle sakramenttien – varsinkin kasteen – merkityksen heikentämiselle armonvälineenä.

Saarnivaara pukee edellä sanotun johtopäätöksen itsekin sanoiksi määritellesään luterilaisen ja katolisen käsityksen eron eri armonvälineiden keskinäisessä suhteessa: ”*Luterilaiset* opettavat, että puhuttu evankeliumin sana on pääarmonväline. Sakramenteilla on *toisarvoinen merkitys*, ja ne ovat Kristuksen säättämiä, sanaan alistetussa asemassa olevia välineitä evankeliumin sovittamiseksi yksilöihin.”

Saarnivaara taistelee sakramentalismia vastaan. Hänen armonväline- ja pelastusteologiansa värityy selkeästi lestadiolaisuuden mukaan. Erityisesti vanhoillislestadiolaisuudessa uskovan sekä julkisesti että yksityisesti saarnaama sana korostuu niin vahvasti, että sakramentit jäävät saarnatun sanan varjoon. Myös Luther korostaa sanaa, mutta hän ei tee sitä sakramenttien kustannuksella. Kun Luther puhuu sekä sanasta että sakramenteista, hänellä esiintyy aina sama voimakas armonvälineiden merkityksen korostus.

2.4. Reaalipreesenssi

Kaste on Saarnivaaran ajattelussa julistustilanne, jossa Jumalan lupaus vahvistetaan ”ulkonaisella merkillä”. Saarnivaara ei ota huomioon Jumalan sanan ja kasteveden trinitaariskristologian suhdetta, jonka mukaan Jumala on olemuksellisesti läsnä sanassa ja sana vedessä. Ne ovat sulautuneet toisiinsa, eivät monofysiittisesti, vaan niin kuin Kristuksella on kaksi luontoa yhdessä persoonassa, ovat vesi ja sana yhtä kasteessa (*unio sacramentalis*). Saarnivaaran ajattelussa aine ei voi pitää sisällään armoa eikä evankeliumia. Siksi Kristus ei ole kastevedessä, vaan Kristuksen sovitusyön lahjat saadaan evankeliumin sanan kuulemisen kautta.

Koska kasteen materiaalilla, vedellä, ei ole mitään jumalallista voimaa, se vaikuttaa rationaalisella tasolla uskon *tiedolliseen* puoleen. Ulkonaisten aineellisten merkkien väheksyminen on omiaan johtamaan Saarnivaaran pelastuskäsitystä spiritualistiseen suuntaan. Ei siis ihme, että kasteen asema ja sisältö muodostuvat Saarnivaaran ajattelussa ongelmaksi, joka askarrutti häntä koko hänen elämänsä ajan.

Samoin *ehtoollisen sakramentissa* Kristus on Saarnivaaran mukaan läsnä vain puhutussa armonvälinesanassa, ei ehtoollisen leivässä ja viinissä. Luther ajattelee toisin: Vaikka reaaliapresenssi syntyy sanan kautta, Kristuksen läsnäolon tapa ehtoollisessa ei tyhjenny sanaan. Ei ole kyse vain läsnäolosta ääneen lausutussa sanassa, vaan myös sen kautta syntyvästä näkyvästä läsnäolosta 'materiassa' eli leivässä ja viinissä, jotka voidaan ottaa vastaan ruumiillisesti (*leiblich*)”.

Saarnivaaran käsitys Kristuksen läsnäolosta armonvälineissä on hänen opettajansa Antti J. Pietilän kristinuskonkäsityksen mukaisesti niin henkinen ja irrallaan kaikesta konkreettisesta, ettei hän pysty tunnustamaan Kristuksen reaaliapresenssiä aineellisissa sakramenteissa. Vaikka termi ”reaaliapresenssi” on luterilaisessa armonvälineteologiassa ollut teknisenä terminä (*terminus technicus*) uskonpuhdistuksen ajoista alkaen, Saarnivaaran tuotannosta sitä ei löytyne lainkaan.

Koska pelastus on pneumatologinen tapahtuma ja koska Pyhä Henki asuu, kuten Saarnivaara katsoo, vain uskovassa ihmisessä, ainoa armonväline Saarnivaaralle on *de facto* vain joko yleisesti tai yksityisesti uskovan julistajan kautta kuultu Jumalan sana. Näin koko sakramentin käsite tulee Saarnivaaran teologiassa itse asiassa kielletyksi tai ainakin se jää näennäiseksi. Ongelman taustalla on hänen kristologiansa, jota vaivaa *communicatio idiomatum* -opin ymmärtämisen puute. Ei siis ihme, että kasteen asema ja sisältö muodostuvat Saarnivaaran ajattelussa ongelmaksi, joka askarrutti häntä koko hänen elämänsä ajan.

Saarnivaaran mukaan Kristus asuu maan päällä vain uskovaisissaan, ei missään ”staattisessa armonvälineessä”. Koska armo saadaan uskovan julistamassa – joko julkisessa tai yksityisessä – synninpäästössä, varsinaiset armonvälineet, Jumalan kirjoitettu sana ja sakramentit, jäävät Saarnivaaran ajattelussa taka-alalle.

3. KASTE JA KASTEEN LAHJAT

Kasteen sisältöä ajatellen Saarnivaara muutti kastekäsitystään useampaan kertaan. Nuorena teologina hän myötäili opettajiensa beakiläis-pietististä näkemystä, joka oli tuolloin kirkossamme laajemminkin vallalla.

Käännyttyään vanhoillislestadiolaiseksi, muutettuaan kesällä 1939 Yhdysvaltoihin ja aloitettuaan Luther-tutkimuksensa Saarnivaara omaksui varsin pitkälle Lutherin ja Luterilaisten tunnustuskirjojen mukaisen kastekäsityksen. Hän piti ensimmäisen kautensa näkemystä epäraamatullisena ja pyysi sitä Herättäjä ja Kotimaa lehdissä julkisesti anteeksi. (Liitteet 2 ja 3).

Vuonna 1954 Saarnivaara palasi Suomeen, ensin Kansan Raamattuseuran ja kolme vuotta myöhemmin Sisälähetysseuran palvelukseen. Elämänsä viimeiset 30 vuotta hän työskenteli Kansanlähetyksessä. Suomeen paluun myötä Saarnivaaran kastekäsitys muuttui jälleen, nyt uuspietistiseksi. Uuspietistinä hän kirjoitti väitöskirjansa kastelukua koskevan sivun mittaisen täydennys- ja oikaisuliuskan, jossa hän korjasi toisen kautensa käsitystä.

3.1. Beckiläis-pietistinen kausi

Ensimmäisellä eli *Beckiläis-pietistisellä kaudellaan* Saarnivaara rakentaa kasteteologiansa Jeesuksen opetuslasten Johannekselta saaman kasteen ja Apostolien teoissa kerrottujen Samarian herätyksen ja Corneliuksen perhekunnan kääntymystapahtuman varaan, joissa kaikissa Pyhän Hengen saaminen eroaa aikamääräisesti kasteesta. Tämän tähden Saarnivaara joutuu mahdottoman tehtävän eteen: hänen on tulkittava Jeesuksen evankeliumeissa ja apostolien Uuden testamentin kirjeissä antama kasteopetus, jossa kaste ja Pyhä Henki kulkevat aina yhdessä, mainittuihin kolmeen alkuseurakunnan aikaiseen tapahtumaan sopivaksi.

Uuden testamentin mukaan puolipakanallisten samarialaisten uskoon tuleminen ja täyspakanoita edustavan Corneliuksen perhekunnan kääntymys kuuluvat helluntain kanssa samaan ainutkertaiseen tapahtumasarjaan kuin joulu, pitkäperjantai ja pääsiäinenkin. Helluntaina uuden liiton seurakunnan ovi avattiin Jerusalemissa juutalaisille, Samarian herätyksessä puolipakanoille ja Cornelliuksen perhekunnan kääntymyksessä täyspakanoille, myös meille suomalaisille. Mikään näistä kolmesta ei toistu enää sellaisenaan. Niiden perusteella ei saa erottaa kastetta ja Pyhän Hengen lahjaa toisistaan.

Tämän hermeneuttisen perusvalinnan johdosta Saarnivaaran beckiläis-pietistisen kauden pelastusteologiassa vedellä ja Hengellä kastaminen ovat joutuneet eroon toisistaan. Toinen merkittävä piirre kyseisellä kaudella on pienen lapsen uskon kieltäminen ja uskon saamisen siirtäminen kasteesta ymmärtävässä iässä tapahtuvan mahdollisen hengellisen murroksen yhteyteen. Saarnivaaran beckiläis-pietistisen kauden teologiassa kastettu lapsi on lähinnä kristitty *in nomine*.

3.2. Lestadiolais-luterilainen kausi

Saarnivaaran toisen eli *lestadiolais-luterilaisen kauden* kasteteologia on Raamatun mukaisesti yhtenäinen ja sama kaikille iästä riippumatta. Nyt hän pitää Johanneksen kastetta riittämättömänä Kristuksen seurakunnan jäsenyyteen pääsemiseksi ja Pyhän Hengen saamiseksi. Hän tunnustaa Jeesuksen opettavan, että aivan pienetkin lapset voivat Kristuksen läsnäolon vaikutuksesta uskoa. Vieraan uskon osuudeksi lasten kohdalla jää lasten tuominen kasteessa Kristuksen luo, jotta lapset saisivat Kristukselta oman uskon. Kasteessa pienet lapset puetaan Kristuksen vanhurskauteen ja he uudestisyntyvät uskon kautta Jumalan lapsiksi. Lestadiolaisuus tulee näkyviin saarnatun sanan aseman korostamisessa pelastavan armon välineenä.

3.3. Lestadiolais-uuspietistinen kausi

Kesällä 1949 Saarnivaara osallistui Sana lehden suvipäiville Kerimäellä, jossa hänen mukaansa oli voimakas herätyksen henki. Vain muutama kuukausi tämän jälkeen julkaistusta kirjasta *Vaivan tieltä iankaikkiselle tielle* ilmenee, että vedellä ja Hengellä kastaminen ovat jälleen joutumassa hänen teologiassaan erilleen toisistaan. Saarnivaaran Suomeen-muuttonsa jälkeen julkaisemat kirjat vahvistavat näin todellakin tapahtuneen.

Tästä alkaa Saarnivaaran *lestadiolais-uuspietistinen kausi*. Hän päätyi lestadiolais-uuspietistiseen kastenäkemykseen suurelta osalta anglosaksisväritteisen herätyskristillisyyden ja Urho Muroman vanavedessä. Tosin Saarnivaaran elämässä aina hänen opiskeluajoistaan lähtien vaikuttaneella lestadiolaisuudella on varmaan myös ollut oma vaikutuksensa asiaan. Siinähan sekä yksityisesti että yleisesti julistettu Jumalan sana korostuu sakramenttien kustannuksella. Jumalan sanan korostus sakramenttien kustannuksella sopii myös uuspietismiin.

Kolmannella kaudellaan Saarnivaara palaa ensimmäisen kautensa kasteteologiaan ja jopa ohittaa sen. Kaste ja Pyhä Henki irtoavat lopullisesti toisistaan. Lapsikaste on vain liiton merkki ja armon tarjous, ei armonväline. Pieni lapsi ei voi uudestisyntyä kasteessa, koska uudestisyntyminen vaatii omakohtaista uskoa ja sellaisen saaminen vaatii puolestaan lain ja evankeliumin sanan kuulemista ja ymmärtämistä. Saarnivaaran antropologiassa Henki määrittää sielua ja ruumista. Nyt sielu (ymmärrys) määrittää Henkeä. Ongelman taustalla on Saarnivaaran kristologia, jota vaivaa *communicatio idiomatum* -opin ymmärtämisen puute. Tällä kaudellaan hän irrottaa toisin kuin aikaisemmin kristikunnan yhteisen ymmärryksen ja Efeson konsiilin (431) vastaisesti Kristuksen inhimillisen ja jumalallisen luonnon toisistaan opettaen, että Kristus kuoli ja herätettiin kuolleista vain inhimillisen luontonsa puolesta (*Voiko Raamattuun luottaa?* 1982). Inhimillinen ja jumalallinen joutuvat eroon toisistaan. Jumalallinen ei asu missään staattisessa aineellisessä armonvälineessä.

Saarnivaaran kolmannen kauden kasteteologialle on leimallista sekä Raamatun että Tunnustuskirjojen ja Lutherin tekstien käyttäminen varsin valikoivasti (oman käsityksen tukemiseen ja samalla Lutheria itseään vastaan).

PÄÄTÖS

Ensimmäisellä kaudella Saarnivaaran teologiassa kaste ja sana kilpailivat uudestisyntymisen välineinä keskenään. Toisella kaudella Saarnivaaran kasteteologia on reaaliapresenssikysymystä ja pietististä hengellisesti kuolleen uutta uudestisyntymistä lukuun ottamatta varsin ongelmaton. Kolmannella kaudella uudestisyntyminen voi tapahtua vain ymmärtävässä iässä sanan kautta kasteen jäädessä pelkäksi kutsuksi pelastukseen. Samalla ymmärtävässä iässä tapahtuva kääntymyskokemus suorastaan ”sakramentalisoituu” ja tulee kaikille, myös kasteen armossa säilyneille, pelastukseen välttämättömäksi. Kysymykseen pienen lapsen pelastumisesta Saarnivaara vastasi vaikenemalla.

* * *

Saarnivaaran siirtyminen ensimmäisestä kasteteologisesta kaudestaan toiseen kauteen on ilmeisesti ollut varsin ongelmaton. Sen ovat aiheuttaneet hänen tekemänsä löydöt Lutherin tekstien äärellä. Niiden innoittamana hän pyysi edellisen kautensa kasteteologiaa ja sen mukaista opetustaan julkisesti anteeksi ja toivoi, ettei ”enää olisi ketään johtamassa harhaan”. Sen sijaan siirtyminen toisesta kaudesta kolmanteen tuskin on voinut tapahtua yhtä kivuttomasti, sillä se merkitsi palaamista – niin kuin Saarnivaara itekin myöntää – opettamaan käsityksiä, joita hän oli edellisellä kaudellaan pitänyt epäraamatullisina ja väärinä ja joita hän oli pyytänyt julkisesti anteeksi.

Tutkimukseni mukaan Saarnivaaran kasteteologian ”soutamisen ja huopaamisen” kolme keskeisintä syytä ovat seuraavat:

1) Poikkeuksellisesta antropologiasta nouseva aineellisia armonvälineitä eli sakramenteja väheksyvä, lestadiolaisuudesta omaksuttu reaaliapresenssin kieltävä ja saarnattua Jumalan sanaa korostava armonvälineteologia sekä ymmärtävässä iässä tapahtuvan kääntymyskokemuksen ”sakramentalisoiminen” kaikille pelastukseen välttämättömänä.

2) Sen tunnetun hermeneuttisen lähtökohdan sivuuttaminen, jonka mukaan Uuden testamentin muita kirjoituksia, erityisesti Apostolien tekoja, on pyrittävä tulkitsemaan aina Jeesuksen opetuksesta ja Uuden testamentin (opetus)kirjeistä käsin eikä päinvastoin. Kaikkialla, missä Uuden testamentin kirjeiden opetus uudestisyntymisestä sivuutetaan ja uudestisyntymisen teologia rakennetaan Johanneksen kasteen ja Apostolien tekojen 8. ja 10. luvussa olevien

ainutkertaisten pelastushistoriallisten poikkeustapausten varaan, ajaututaan ristiriitaan Jeesuksen ja apostolien opetuksen kanssa, toisin sanoen kasteen ja Pyhän Hengen erottamiseen toisistaan sekä uudestisyntymisen ja pelastumisen kieltämiseen kasteessa.

3) Lain ja evankeliumin sekoittaminen soteriologiassa, mikä tulee näkyviin Saarnivaaran tavassa puhua ihmisen pelastuksen edellytyksistä, lain toisen käytön merkityksestä sekä ”Kristuksen laista”.

Mainitut kolme seikkaa vaikuttivat siihen, että kasteen ja uskon välinen teologinen suhde pysyi Saarnivaaralla ratkaisemattomana hänen elämänsä loppuun asti.

Matti Väisänen